

OSNOVE I PRIMJENA SUVREMENOG MUZEJSKOGA KNJIŽNIČARSTVA U HRVATSKOJ

Snežana Radovanlija Mileusnić
Muzejski dokumentacijski centar
Zagreb

I. Teorijske osnove muzejskog knjižničarstva

I.1 Definicija muzejske knjižnice i njezinih djelatnosti

■ ako se još i danas navode brojni razlozi zašto knjižnica nije potrebna u muzeju (npr. obližnji muzej već posjeduje knjižnicu, kustosi imaju svoje knjižnice koje zadovoljavaju njihove potrebe, potrebno je tražiti i zapošljavati stručne djelatnike ili barem volontere, prostor predviđen za knjižnicu idealan je za sastanke i slično), suvremena teoretičarka muzejskoga knjižničarstva i predavač na School of Library Science na University of Iowa, Esther Green Bierbaum naglašava da su muzejske knjižnice aktivni, čak interaktivni dijelovi muzejske organizacije. Ona već u prvim recima svoje knjige "Museum Librarianship"¹, koja je za sada jedan od najkompletnijih i najsustavnijih priručnika za rad u muzejskim knjižnicama, ističe da je muzejska knjižnica integralni dio muzeja. Svoju tezu potkrepljuje navodeći četiri specifična razloga zbog kojih treba osnovati (ili zadržati) knjižnicu u muzeju. Vrijedno ih je i ovdje spomenuti:

- povećanje muzejskih programa i servisa,
- podrška muzejskoj naobrazbi i interpretacijama,
- ušteda vremena muzejskom osoblju, a tako i muzejskog novca (velik problem je čest nedostatak financija koje će pokrivati rad muzejskih knjižnica. No, pri tome treba usporediti troškove i gubitak vremena koje će muzejska ustanova imati tragajući za potrebnim informacijama i publikacijama s troškovima za organizirani rad muzejske knjižnice. Oni su ipak manji!),
- izgradnja dobrih i pozitivnih odnosa s publikom (obogaćivanje muzejskih ponuda i kulturno-obrazovnih programa).

Na području hrvatske muzeologije, tezu o potrebi i nužnosti muzejske knjižnice branio je i dr. Antun Bauer naglašavajući da su: "Biblioteke u muzejima (...) neophodno i obavezno sredstvo koje služi za ispravan i kompleksan rad i djelovanje muzeja kao ustanove u vršenju svojih osnovnih zadataka rada i djelovanja."² Dr. Bauer će nadalje istaknuti da je problem knjižnica u muzejima jedna od najboljih točaka u organiziranju rada

hrvatskih muzeja kao suvremenih muzejskih ustanova. Shodno tome, često će u svojim radovima interpolirati misao: "Osnovni zadatak rada u muzejima je stručna i naučna obrada muzejske građe. Ovaj zadatak upućuje na potrebu za stručnom bibliotekom i stručnom literaturom."³ Njegovo mišljenje dijelila je i gospođa Marija Malbaša: "O potrebi dobro snabdjevene i opremljene biblioteke koja će raspolagati barem s glavnom stručnom literaturom za struke zastupane u tom muzeju, suvišno je i govoriti, jer je to *conditio sine qua non* – bez toga je nemoguć bilo kakav stručni ili znanstveni rad, a stručna i znanstvena obrada muzejskog materijala sačinjava dio osnovne djelatnosti i namjene muzeja."⁴

Dakle, stav je gdje M. Malbaša da su muzejske knjižnice u funkciji stručnog i istraživačkog rada članova matične ustanove. Njihov osnovni cilj je zadovoljiti sadašnje i buduće potrebe korisnika te biti potpora istraživačkoj i stručnoj djelatnosti. Mnogi muzeji i galerije posjeduju određeni korpus knjižnične građe, više ili manje složene, po nekom ili bez ikakvog principa, i nazivaju ga knjižnicom. Stoga je potrebno definirati što je knjižnica, koja, kakva i kada gomila knjiga u muzeju postaje knjižnicom.

Osnovne karakteristike svih vrsta i tipova knjižnica su sabiranje i pohrana građe, njihova organizacija u fizičkom i informacijskom smislu, čuvanje i zaštita, informacijsko-referalne usluge te cirkulacija građe kada je potrebna i zatražena.

Navedene djelatnosti definirane su i u Hrvatskom standardu za specijalne knjižnice⁵ te se odnose i na muzejske i galerijske knjižnice. Kao jedna od specijalnih knjižnica, muzejska odnosno galerijska knjižnica je stručna organizacijska jedinica u sklopu muzeja, odnosno galerije. Ove knjižnice su komplementarni dio složenoga muzejskog procesa i u neposrednoj su vezi s muzejskim zbirkama. Osnovna svrha njihova postojanja je u podršci matične organizacije čineći njezin posao djelotvornijim.

Namijenjene su prije svih djelatnicima matične ustanove – muzeja ili galerije – koji u svome stručnom i istraživačkom radu na pojedinom specijaliziranom području trebaju brze i pouzdane informacije i odgovarajuće primarne dokumente za kvalitetnu stručno-znanstvenu obradu muzejskih predmeta.

Muzej, dakle, nema knjižnicu dok knjižnični materijal nije smješten u prikladan prostor, te dok nema informacijsku službu i zaduženo osoblje za planiranje kako svakodnevnog funkcioniranja i aktivnosti namijenjenih za muzejsko osoblje i vanjske korisnike tako i za planiranje budućnosti knjižnice. Muzejska knjižnica je aktivan izvor informacija bez obzira na vrstu njezine građe (knjižna ili neknjižna). Ona uslužuje informacijske potrebe muzejskog osoblja korištenjem vlastitih fondova ili pristupom resursima nekih drugih ustanova. Knjižnice velikih i starih muzeja često funkcioniraju kao znanstvene knjižnice. Na primjer, Pedagoška knjižnica Davorina

Trstenjaka pohranjena u Hrvatskome školskome muzeju u Zagrebu, najveća je i najbogatija pedagoška knjižnica u Hrvatskoj i južnom dijelu Europe.⁶

I.2 Zadaća, cilj, svrha

Zadaća, cilj i svrha muzeja neposredno utječu na muzejsku knjižnicu i informacijsku službu. Njihov credo je – podupirati zadatke i svrhu muzeja i sudjelovati u ostvarenju njegova cilja. Ljerka Markić-Čučuković⁷ naglašava da je zajednička crta svih specijalnih knjižnica "(...) u aktivnoj ulozi biblioteke, odnosno njezinoj prisutnosti i participaciji u svim aktivnostima matične ustanove gdje se mogu iskoristiti njezini potencijali i stručne sposobnosti, znanje i iskustvo njezinih kadrova".

Naravno, kako bi ove aktivnosti bile usklađene i napredovale istim putem, nužna je uska suradnja muzejskog i knjižničnog osoblja. Jedan od osnovnih razloga za neuspjeh muzejske knjižnice je manjak suglasnosti između ciljeva organizacije i ciljeva knjižnice.

Osnovne i zajedničke zadatke muzejskih knjižnica su:

- Sabiranje muzejskih publikacija kao i publikacija u vezi s muzejom, njegovim razvojem, sakupljačkim aktivnostima i programima,
- usluga muzejskog osoblja i muzejskih suradnika,
- usluga vanjskih korisnika.

Caryl-Ann Feldman (Children's Museum, Boston)⁸ navodi elemente po kojima se muzejske knjižnice mogu međusobno razlikovati, a to su:

- prema vrsti građe koju prikupljaju (samo knjižnična građa ili i neknjižna kao video-zapisi, filmovi i slično),
- uslužnim djelatnostima isključivo za osoblje muzeja ili i za vanjske korisnike (u našoj muzeološkoj literaturi gospođa Malbaša zastupala je tezu o muzejskim knjižnicama kao knjižnicama zatvorenog tipa – "Publika ni šira ni uža, ne treba da ima pristup knjigama"⁹, no, gospođa Markić-Čučuković suprotstavlja se ovoj tezi suvremenom zadaćom knjižnice koju ona moraju ispunjavati, a to je zadovoljavanje kako individualnih potreba kustosa ili vanjskoga korisnika tako i pružanje informacija u službi masovnih sredstava komunikacije kao što su film, televizija, dnevni tisak i drugi oblici publicističke djelatnosti),
- mogućnostima posudbe građe izvan prostora muzejske knjižnice i čitaonice,
- organiziranoj i uspostavljenoj međuknjižničnoj suradnji i razmjeni publikacija.

Najvažniji razlikovni element muzejskih knjižnica je u sadržaju knjižničnog fonda koji nužno prati sadržaj i tematiku zbirke i izložaba koji se mogu razlikovati od muzeja do muzeja. Opseg i tematika muzejskih zbirki što ih obrađuje pojedini muzej upućuju na tematiku i opseg njegove knjižnice. Nadalje,

knjižnice se međusobno razlikuju ovisno i o značenju muzeja u okviru lokaliteta i regije. Naime, za razliku od knjižnica velikih specijalnih muzeja, knjižnice provincijskih muzeja imaju uz redovne zadatke stručne knjižnice i svoje specifične zadatke – sakupljaju sve što je pisano o dotičnom mjestu ili kraju (zavičaju), sve što je u tome mjestu tiskano ili izdano kao i ono što su napisali autori porijeklom iz tog mjesta. Ovu tezu gospođe Malbaše i dr. Bauera potkrijepit će i gospođa Vesna Burić u svojem opsežnom radu o knjižnici Muzeja Slavonije u Osijeku. "Svijest o zavičajnosti u velikoj se mjeri osniva, biva prepoznavana i upućivana upravo zavičajnom knjižnom zbirkom. (...) Zavičajnu zbirku pojedinoga grada ili kraja, pored sačuvanih arhivalija, pokretnih i nepokretnih spomenika kulture, čini i bibliotečni materijal. Takove su zbirke osnova za svako proučavanje povijesti – svjedoče o prošlom, daju točan i veoma ilustrativan uvid u aktivnosti prethodnika – duhovne, organizacijske i materijalne, točan su dokument trenutne djelatnosti, a svojom sakupljačkom osobitošću omogućuju prezentaciju sveg svog sakupljenog i dobro očuvanog fonda i u budućnosti."¹⁰

Osim knjižnica specijalnih i kompleksnih muzeja, posebno zanimljive su i knjižnice memorijalnih muzeja. O ovome problemu pisala je gospođa Đurđa Mesić¹¹ ističući da muzejska knjižnica kao i muzejski arhiv ima veliku važnost u prezentaciji života i rada neke ličnosti ili obitelji, odnosno nekog povijesnog događaja. Knjižnica memorijalnog muzeja, kao i muzej, prikuplja, čuva, selektira i obrađuje te prezentira i širi informacije o temi muzeja. Knjiga, rukopis i dokument često je primarni dokument ekspozicije u memorijalnim muzejima – u tim slučajevima knjižnica nije samo muzejska knjižnica već sačinjava dio izložbenog prostora. Ona aktivno podržava nastojanje muzeja da postane informacijski centar o ličnosti ili događaju.

Kao specifikum, interesantno je navesti inicijativu gospođe Marije Lipovac o osnivanju muzejske knjižnice u Muzeju Psihijatrijske bolnice Vrapče. Naime, Psihijatrijska bolnica već posjeduje svoju stručnu knjižnicu koja je osnovana uz početke rada same bolnice i sadržava stručnu literaturu za rad bolničkog osoblja. No, autorica smatra potrebnim da i specijalni muzej Psihijatrijske bolnice, kao i svi drugi muzeji, treba imati svoju knjižnicu koja će prati i upotpunjavati zbirke muzeja (zbirke Marije Novaković, Slave Raškaj, keramičarke Štefanije Zapčnik i dr.). "Muzej bi trebao, isto kako planski popunjava zbirke s eksponatima isto tako i planski kompletirati biblioteku u kojoj mora biti zastupljena stručna literatura s područja u koje zasijeca muzejska zbirka."¹² Knjige kao i ostali dokumentarni materijal (dijapozitivi, fotografije, i dr.) po njezinu prijedlogu trebali bi biti izloženi u slobodnom pristupu i tematski nadopunjavati izložene muzejske eksponate. Takva knjižnica bila bi integralni dio Muzeja.

bi cjelina imala puno značenje govoreći o vremenu kada su nastale i o čovjeku ili društvu koje ih je sabralo.

Isto tako, neophodno je uskladiti uvjete knjižničnih donacija s muzejskom politikom naspram poklona. Uvjeti prihvaćanja poklona moraju biti točno određeni. Ne smije se zaboraviti da troškovi transporta i slaganja knjiga ne smiju biti veći od vrijednosti poklonjenih knjiga. Tu su naravno i troškovi obrade i pripreme knjiga za korištenje. Ni pokloni, naime, nisu besplatni!

Knjižnica može funkcionirati unutar muzeja i kao jedna od muzejskih zbirki. Naime, ako muzejska knjižnica posjeduje inkunabule¹⁴, bogato uvezane i

opremljene knjige, knjige s reprodukcijama, bibliofilska izdanja, autorski potpisane knjige, zbirku *ex librisa*¹⁵ – oni se mogu tretirati kao muzejski predmet jer svjedoče i pridonose razumijevanju određene kulturno-povijesne tematike. Na primjer, inkunabula može funkcionirati kao primjer stare tehnike tiskanja, a bogat uvez neke knjige kao primjer umjetničkog obrta i primijenjene umjetnosti. “Knjige dakle treba tretirati kao ostali muzejski materijal: što su starije, to su vrednije i interesantnije!”¹⁶

Pisana riječ pohranjena u knjižnicama muzeja, samostana, kolekcionara i arhiva bila je temom velikih izložbenih projekata. Podsjetit ćemo se samo nekih: Tiskano i rukopisno blago Samobora (Samobor 1983.), Pisana riječ u Hrvatskoj (MGC, Zagreb, 1985.-1986.), Gundulićev san (MGC, Zagreb 1989). Dva tisućljeća pisane riječi u Istri (Povijesni muzej Istre, Pula, 1994.), *Kajkaviana Croatica* (MUO, Zagreb, Ozalj, Čakovec, Krapina, 1996.-1997.)

Knjižnice kompleksnih muzeja koje skupljaju i čuvaju knjige o terenu i s terena kao kulturno-povijesnu dokumentaciju, prestaju biti samo pomoćni odjeli muzeja i postaju odjeli sa samostalnim zadacima i ciljevima koji se uklapaju u rad kulturno-povijesnog odjela te funkcioniraju kao zasebne muzejske zbirke ili odjeli. One prikupljaju građu za lokalnu povijest u svim oblicima. Obuhvaćaju knjige, lokalne novine i časopise, tzv. sitni tisak (razglednice, pozivnice, čestitke, osmrtnice, programe koncerata, kazališne programe itd.). Na primjer, Gradski muzej Senj u stalnom postavu ima izložbu “Glagoljica i tiskarstvo na području

*Ormarić stručnog kataloga knjižnice MDC-a
snimio: Želimir Laszlo*

grada Senja”, a Muzej Međimurja u Čakovcu zbirku Tiskarstvo u Međimurju.

Neke od muzejskih knjižnica svojom su knjižničnom gradom značajnom za nacionalnu kulturnu baštinu, registrirane kao spomeničke knjižnice (npr. zbirka “Vukovariensia” Gradskog muzeja Vukovar).

Vrlo značajnu, ali na žalost u manjini muzejskih knjižnica zastupljenu, dr. Bauer ističe zbirku rukopisa¹⁷. Ova zbirka okuplja nepublicirane radove – rukopise, seminarske radove, stručne elaborate, studije kustosa i vanjskih suradnika muzeja, dokumentaciju o izložbama, referate sa sastanaka, savjetovanja i simpozija, godišnje izvještaje muzeja ili galerije. Navedena građa trebala bi biti redovno skupljana pa čak i izložena u prostoru čitaonice kao bi se posjetitelji mogli detaljnije informirati o svim aspektima muzejskog rada¹⁸.

Uz arhivsko gradivo te hemeroteku kao zasebnu zbirku novina, kalendara, plakata, sitnog tiska i izrezaka, muzejska knjižnica može sadržavati grafičku zbirku, glazbenu zbirku, CD-teku, zbirku AV građe i slično.

1.4 Knjižnično osoblje

Nina J. Root,¹⁹ voditeljica knjižnice American Museum of Natural History, proučavala je povijest knjižnica američkih muzeja. Naglašava da je u američkim muzejima oduvijek vladala svijest o potrebi knjižnica te su se one stoga i osnivale (najčešće usporedo s osnutkom samih muzeja), redovno se popunjavale i rasle, no, svijest o potrebi stručnoga knjižničnog osoblja koje će

skrbiti o knjižničnom fondu muzeja, na žalost, nije postojala. Zaposljavanje knjižničara u muzejima smatralo se luksuzom, pogotovo u manjim muzejima ili muzejima manjih mjesta. Isti problem naglašavan je i u našoj muzeološkoj literaturi. M. Stilinović analizirajući i definirajući probleme u hrvatskim muzejskim knjižnicama 60-ih godina²⁰, u svome tekstu ističe da su knjižni fondovi u većini hrvatskih muzejskih knjižnica kontinuirano popunjavani (iako s obzirom na interese pojedinaca i sporadično), no bez dovoljne ili ikakve stručne obrade tih fondova. Bez stručnoga knjižničnog osoblja u muzejima rad u muzejskim knjižnicama zaostajao je za radom u drugim vrstama knjižnica pa i za radom koji se unapređivao i osuvremenjavao u samim muzejima. Situacija se, na žalost, nije bitno promijenila ni u 90-im godinama.

Muzejski knjižničar sistematično nabavlja, skuplja i katalogizira knjige i drugu građu i čini ih dostupnima muzejskom osoblju preko obavjesnih pomagala (katalozi, baze podataka, bibliografije, bilteni prinova) i informacijskih usluga. On prati temeljnu referentnu literaturu vezanu uza sadržaj i tematiku muzeja neophodnu za rad kustosa i dokumentalista, te literaturu iz muzejskog zakonodavstva, managementa, marketinga, public relationsa, dizajna, konzervacije i restauracije.

Njegovom dobrom organizacijom i stručnom obradom materijala, knjižnica biva sposobna locirati svaku jedinicu u zbirci, grupu jedinica zajedničkih karakteristika ili set podataka. Kao takva, knjižnica ispunjava i svoju sekundarnu funkciju da organizira usluge i za širu okolinu i njezine interese.

Idealno, osoba u službi muzejske knjižnice trebao bi biti profesionalni knjižničar – osoba koja posreduje sve vrste nositelja informacija, pretražuje i diseminira informacije, opskrbljuje informacijske servise, permanentno se obrazuje, ima diplomu iz knjižničarstva i informacijskih znanosti, intelektualne i organizacijske moći za planiranje i nabavljanje zbirke i materijala, sposobnost osiguravanja bibliografskog i fizičkog pristupa fondu, razvijanja programa za korištenje i zaštitu materijala, znanje o diseminaciji informacija vezanih uz zbirku. Knjižničar je odgovoran za sve što se događa u knjižnici, i ono vidljivo i ono nevidljivo. Te obaveze uključuju i ustanovljavanje knjižnične misije i zadaća, određivanje namjene i korištenja knjižničnog prostora, planiranje i ustanovljavanje procedura i procesa, provođenje instrukcija za korisnike, planiranje i razvoj programa u skladu s novim muzejskim programima, planiranje godišnjeg proračuna.

Direktor St. Helen's Island Museuma, Bruce D. Bolton²¹ predstavilja knjižničarev rad kao osnovnu podršku cjelokupnom muzejskom funkcioniranju. Pri tome naglašava da će knjižničarevo iskustvo često biti dragocjeno i u izdavačkoj djelatnosti muzeja (pri izradi kataloga, vodiča, monografija i

slično). Isto tako, on može prirediti tematske bibliografije kao integralne dijelove muzejskih publikacija, surađivati u pojedinim projektima istražujući literaturu, identificirati i locirati predmete potrebne za izložbene aktivnosti, sudjelovati u pedagoškim aktivnostima muzeja, odnosima s javnošću (public relations), marketingu i slično. Jednom riječju, knjižničar je osoba koja surađuje sa svakim pojedincem muzejskoga stručnog tima.

Sve navedene stručne poslove najčešće obavlja jedna osoba. To su tzv. "one-person library" u kojima je jedna osoba i knjižničar i knjižnično osoblje. Guy St. Clair, knjižničar Union League Cluba u New Yorku, bavi se analizom ovakvih knjižnica već niz godina, te navodi²² da u većini slučajeva gdje je u organizaciji zaposlena samo jedna osoba u knjižnici, aktivnosti knjižnice nisu na prioritetnoj listi. Autor navodi niz problema s kojima se susreću knjižničari u samostalnom obavljanju svih poslova neophodnih za normalno djelovanje knjižnice. Jedan od njih je uočeno zanemarivanje profesionalne izobrazbe i stručno nenapredovanje knjižničara zbog niza poslova koje mora obaviti, a koji nisu u skladu s njegovom profesionalnom izobrazbom. Posebnu važnost autor je pridao njegovanju komunikacije između knjižničara i korisnika – djelatnika matične ustanove. Ako komunikacija ne postoji, muzejsko osoblje neće znati koje i kakve poslove obavlja knjižničar, koji su njegovi projekti, problemi i uspjesi.

O njegovoj ljubaznosti i susretljivosti ovisit će i reakcije ljudi koji ga okružuju, a isto tako i afirmacija važnosti i uloge knjižnice u organizaciji. Osnovno je, da knjižničar stoji na vrhu svoje profesije, prati stručnu literaturu, sudjeluje u profesionalnim udruženjima i surađuje s drugim knjižničarima.

"His library is his own little world, and so long as he does a good job, is competent and keeps his clients satisfied, he can be professionally happy without pressure."²³

II. Stanje muzejskih i galerijskih knjižnica u Hrvatskoj

II.1 Anketni upitnici – rezultati i usporedba

Prisutnost knjižnica u hrvatskim muzejima i galerijama nije novost kao, primjerice, pojava muzejskih prodavaonica, već je stara kao i samo postojanja muzejskih ustanova. Muzeji su svoje knjižnice osnivali već u samom početku muzeološkog djelovanja. Velike muzejske ustanove osnovale su svoje knjižnice još u 19. stoljeću (npr. Arheološki muzej u Splitu – 1820. godine; Hrvatski prirodoslovni muzej, Hrvatski povijesni muzej i Arheološki muzej u Zagrebu – 1846. godine; Muzej Slavonije u Osijeku – 1877. godine, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu – 1880. godine) i one su funkcionirale kao znanstvena središta za

određena tematska područja. Direktori, ravnatelji i uvaženi kulturni i znanstveni djelatnici predano su skupljali stručnu literaturu i pohranjivali je u muzejskim knjižnicama (npr. Knjižnica Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja počiva na sakupljačkim naporima prirodoslovca Spiridona Brusine, knjižnica Arheološkog muzeja u Splitu na prikupljanju don Frane Bulića²⁴, Etnografski muzej u Zagrebu na radu Samuela Bergera i prof. Vladimira Tkalčića).

Tijekom 1981. godine, Muzejski dokumentacijski centar u Zagrebu, kao središnja informacijsko-dokumentacijska ustanova za muzeje i galerije u Hrvatskoj, proveo je anketno istraživanje o stanju muzejsko-galerijskih knjižnica u Hrvatskoj. U anketu se uključilo 95 muzejskih ustanova (od 120 anketiranih) od kojih je 70 izjavilo da posjeduje sredene knjižnice²⁵. Nakon petnaest godina, tijekom 1996. godine, ponovljeno je anketno istraživanje u svrhu kontinuiranog praćenja i ažuriranja stanja u knjižnicama muzeja i galerija Hrvatske te uspostave središnje baze podataka pri MDC-u kao informativnog punkta za sve muzejske i galerijske knjižnice. Odaslan je Upitnik o radu muzejskih knjižnica u Republici Hrvatskoj²⁶ svim hrvatskim muzejima i galerijama (na 145 adresa). Odaziv na anketu bio je nešto manji nego prije petnaest godina (odazvalo se 69 muzejskih ustanova), stoga je i rezultat nepotpun. Naime, rezultati su ukazali na postojanje 60 aktivnih muzejskih knjižnica u Hrvatskoj, što u odnosu na podatke iz 1981. pokazuje smanjen broj muzejskih knjižnica. Da li se anketi nisu odazvale sve muzejske ustanove ili su se neke od muzejskih knjižnica rasformirale i prestale s djelovanjem, ostaje upitno. Analizom je, nadalje, ustanovljeno da je trinaest knjižnica internoga karaktera što znači, da su svojim zbirkami namijenjene isključivo djelatnicima muzejske stanove. Ostalih 47 muzejskih knjižnica aktivno djeluje nastojeći zadovoljiti potrebe djelatnika svoje matične ustanove kao i vanjskih korisnika. Pojedini problemi uočeni 1981. godine ili su se u 1996. produbili ili su uspješno rješavani.

Svijest o vrijednostima koje pohranjuju u svojim knjižničnim zirkama danas je kod hrvatskih muzeja sve jača i njima se posvećuje sve veća pozornost. To znači da se zapošljava stručno knjižnično osoblje kao *curatorius librorum*, koje stručno skrbi o muzejskim knjižničnim zirkama. U odnosu na 1981. godinu, kada je u muzejskim knjižnicama radilo samo 6 stručnih knjižničnih osoba, taj broj se 1996. godine povećao na 14, što je još uvijek malo ali ipak pokazuje na tendenciju zapošljavanja stručnjaka i oslobađanja kustosa dodatnih obveza o brizi za knjižnicu. Knjižnični fond se stručno obrađuje poštujući međunarodne standarde, intenzivno se radi na zaštiti i restauraciji starog i vrijednog fonda, razvijaju se službe i usluge za korisnike (naime, 1996. u odnosu na podatke iz 1981.

smanjio se broj knjižnica koje ne inventariziraju knjižničnu građu i povećao se broj knjižnica koje izrađuju kataloge). Isto tako, uključivanjem u suvremena kretanja u knjižničarstvu i muzeologiji, sve je češća pojava formiranja automatiziranih muzejskih knjižnica i njihove preobrazbe u suvremena informacijska središta muzeja. To znači da se novonabavljeni knjižnični fond, kao i onaj stari, obrađuje korištenjem kompjutorske tehnologije, da se stvaraju i održavaju knjižnične baze podataka, da se traga za najadekvatnijim načinima pristupa fondu. U 1996. godini 45% ispitanika odgovorilo je da posjeduje kompjutorsku opremu u knjižnicama te provode automatiziranu obradu knjižničnog fonda (po podacima iz 1981., većina knjižnica nije posjedovala ni pisaci stroj). Automatizirana obrada knjižničnog fonda prati automatiziranu obradu muzejskih predmeta i cjelokupne muzejske djelatnosti. Ester Green Bierbaum analizirala je stanje knjižnica u Americi 1982. i 1996. godine.²⁷

Iz usporednih je rezultata zaključila da muzejske knjižnice još uvijek nemaju zadovoljavajući status (s obzirom na financiranje i broj stručnog osoblja) u svojim matičnim ustanovama. Promjene na bolje su s obzirom na povećan broj kataloga u knjižnicama te povećan broj uslužnih djelatnosti za muzejsko osoblje i vanjske korisnike. Najveći problem je u nedostatku stručnoga knjižničnog osoblja koje bi radilo puno radno vrijeme. Rezultati ankete o stanju u hrvatskim muzejskim knjižnicama srodni su rezultatima istraživanja u Americi što upućuje na nedovoljno tretiranje problematike muzejskog knjižničarstva kao i na njihovo rješavanje u praksi.

II.2. Stanje u Registru hrvatskih muzeja i galerija – 1998. godina

Na temelju najnovijih podataka iz Registra hrvatskih muzeja i galerija koji se vodi i ažurira u MDC-u, sačinjena je analiza stanja muzejskih i galerijskih knjižnica u Hrvatskoj u 1998. godini.

Analiziran je:

1. broj knjižnica u odnosu na broj muzeja,
 2. broj knjižnica prema vrsti muzeja,
 3. broj knjižnica prema pružanju usluga – za djelatnike ustanove ili i za vanjske korisnike.
1. broj knjižnica u odnosu na broj muzejsko-galerijskih ustanova:

– ukupan broj muzeja i galerija u Hrvatskoj:	208
(bez ustanova u sastavu i područnih zbirki):	141
– muzejsku knjižnicu ima:	105

U postocima: 50,5 %, odnosno 74,5% hrvatskih muzejsko-galerijskih ustanova posjeduje knjižnicu.

2. broj knjižnica prema vrsti muzejsko-galerijske ustanove:

VRSTA / TIP	BROJ KNJIŽNICA
MUZEJSKA ZBIRKA	
povijesna	1
umjetnička	2
OPĆI MUZEJ	
gradski	10
nacionalni/regionalni	5
zavičajni	37
SPECIJALNI MUZEJI	
arheološki	6
arhitekture	1
biografski	2
etnografski	4
evolucije	1
kazališni	1
memorijalni	1
ostalo	2
pomorski	2
poštanski	1
povijesni	3
prirodoslovni	3
sportski	1
školski	1
tiflološki	1
tehnički	3
umjetnički	16
STALNA IZLOŽBA	
biografska	1

Najveći postotak muzejskih knjižnica (35% od ukupnog broja) je u zavičajnim muzejima (čak 37 od 105 knjižnica). Veliki postotak je i u specijalnim umjetničkim muzejima (15,2% od ukupnog broja muzejskih knjižnica) te u općim – gradskim muzejima (9,5%).

Zadovoljava što naši specijalni muzeji koji su svojom građom jedinstveni u Hrvatskoj (npr. Tiflološki muzej, Hrvatski školski muzej, Muzej evolucije i nalazišta pračovjeka – Hušnjakovo, HPT muzej u Zagrebu) posjeduju kvalitetne muzejske knjižnice.

3. broj knjižnica prema pružanju usluga – za djelatnike ustanove ili i za vanjske korisnike.

USLUGA	BROJ MUZEJSKO-GALERIJSKIH KNJIŽNICA
samo za stručno osoblje	59
i za vanjske korisnike	46

Prema prikupljenim podacima, 43,8% muzejskih knjižnica pruža svoje usluge djelatnicima matične ustanove i vanjskim korisnicima. Da bi mogli obavljati ovu djelatnost, pretpostavka je da posjeduju kataloge i baze podataka svojih knjižničnih fondova te organiziranu informacijsku službu.

Iako su knjižnice zavičajnih muzeja najbrojnije, samo 13 knjižnica svoje usluge pruža i vanjskim korisnicima. Na žalost, u knjižnice u Hrvatskoj jedinstvenih specijalnih muzeja, kao što su sportski, tiflološki, evolucije i arhitekture, pristup vanjskim korisnicima nije omogućen. Rijetkim i specifičnim fondovima jedinstvenih specijalnih muzeja pristup je omogućen samo u školskom, poštanskom i kazališnome muzeju.

III. Djelatnosti MDC-a na području muzejskog knjižničarstva

III.1 Stručna obrada korištenjem muzeoloških klasifikacija i tezaurusa

Na inicijativu UNESCO-a, godina 1972. proglašena je Međunarodnom godinom knjige. Iste godine MDC se uključio u akciju popularizacije knjige, čitanja i učenja i u svome muzeološkom godišnjaku *Muzeologija* objavio prijevod "Plan muzeološke klasifikacije"²⁸ (Unesco-ICOM Museum Documentation Centre Classification Scheme²⁹). Ovu klasifikacijsku shemu priredili su i izdali Unesco-Icom Museum Documentation Centre u Parizu i Muzeologický Kabinet u Pragu i preporučili je svim stručnim muzeološkim i muzejsko-galerijskim knjižnicama za stručnu obradu fondova. MDC je uz

klasifikaciju priredio i uvodni tekst o strukturi klasifikacije, rasporedu njezinih skupina i podskupina te uputama za njezino korištenje s ilustrativnim primjerima³⁰. Ova publikacija MDC-a ujedno je i prvi hrvatski priručnik za uređenje i rad muzejsko-galerijskih knjižnica i muzejske dokumentacije.

Godine 1995. MDC je u svome časopisu *Bulletin o informatizaciji muzejske djelatnosti Hrvatske*³¹ objavio detaljnu analizu "Leksikona kulturnog nasljeđa" (Cultural heritage thesaurus ICOMOS-ICOM³²) te prijevod jednog njegova dijela. Ovaj Leksikon nastao je kao rezultat suradnje ICOM-a i ICOMOS-a a sa svrhom poboljšanog prikupljanja

informacija o čuvanju i prezentaciji kulturne baštine, razvoja mreže međunarodne suradnje nacionalnih dokumentacijskih centara i stvaranja kompjutorizirane banke podatka unutar UNESCO-ova dokumentacijskog servisa. Analizom strukture Leksikona, opisom korištenog standarda³³ i provjerom njegove dosljedne provedbe, nizom primjera te konačno prijevodom dijela Leksikona koji pokriva područje muzeologije, njegova stručnoga kazala (klasifikacijske sheme) i abecednoga predmetnoga kazala u obliku tezaurusa, ponudilo se hrvatskim muzejskim knjižnicama suvremeno i praktično pomagalo za stručnu obradu knjižnične građe u obliku koji se koristi u muzeološkoj knjižnici MDC-a.

MDC je krenuo i korak dalje. Naime, muzejima i galerijama koji su započeli s automatizacijom svojih zbirki pa tako i knjižničnih, u časopisu *Bilten o informatizaciji muzejske djelatnosti* iz 1997. godine opisali smo "Art & Architecture Thesaurus", koji izrađuje Getty Information Institute. Namijenjen je muzejima, muzejskim knjižnicama i arhivama pri standardiziranom dokumentiranju i pretraživanju baza podataka, a dostupan je za korištenje i u tiskanoj i u elektroničkoj formi.³⁴ U već navedenom časopisu MDC-a za informatizaciju muzejske djelatnosti, kontinuirano su publicirani i tekstovi o knjižničarskim standardima, klasifikacijskim shemama, terminologiji i terminološkoj kontroli te informatizaciji knjižničarske djelatnosti kojima su se željele pružiti aktualne informacije kao i neophodne upute za kvalitetan rad u muzejskim knjižnicama.³⁵ Isto tako, MDC je organizirao i stručna predavanja i prezentacije za muzejske djelatnike nastojeći

*Knjižnica MDC-a
snimila: Markita Franulić*

obuhvatiti i teme koje su pokrivala i područje muzejskoga knjižničarstva kao sastavnog dijela automatizacije stručnoga muzejskog rada³⁶.

Knjižnica MDC-a kao središnja muzeološka knjižnica u Hrvatskoj te ujedno i knjižnica koja je dokumentacijskom djelatnošću matične ustanove usmjerena na kontinuiranu nabavu publikacija izdavačke djelatnosti muzeja i galerija, redovno u svojim časopisima *Informatica Museologica* i *Muzeologija* objavljuje tematske bibliografije, a od 1994. godine u dva sveska godišnje publicira i anotiranu bibliografiju *Prinove knjižnice MDC-a*. Ovom bibliografijom izabranih naslova, MDC želi upoznati srodne ustanove i stručnjake s novim naslovima koji se mogu konzultirati u knjižnici.

III.2. Hrvatske muzejske knjižnice na Internetu

Zbog mogućnosti vizualizacije tekstualne informacije te pristupa još širem krugu potencijalnih korisnika, prezentiranje vlastitih sadržaja putem globalne mreže Interneta pronalazi sve veću primjenu i u muzejskoj djelatnosti.

Jedna od već uobičajenih podstranica na muzejskim i galerijskim web-stranicama je i prikaz djelatnosti i zbirki njihovih knjižnica. Navest ću samo neke: American Museum of Natural History (<http://nimidi.amnh.org>), Nacionalni muzej američke umjetnosti (National Museum of American Art) u Washingtonu (www.nmaa.si.edu/libprg.html), Nacionalna umjetnička knjižnica (National Art Library) smještena je u Victoria i Albert muzeju (Victoria and Albert Museum) u Londonu

(www.nal.vam.ac.uk), Narodna galerija u Ljubljani (www.ng-slo.si).

Sve veći je i broj hrvatskih muzejskih adresa na Internetu³⁷. No, nisu svi hrvatski muzeji na svojim web stranicama predstavili i svoje knjižnice. Osim općih podataka o muzejima, opisa njihovih djelatnosti, zbirki i odabranih muzejskih predmeta, odnosno postavljenih virtualnih izložaba ili elektroničkih kataloga³⁸, knjižnice se samo u pojedinim slučajevima spominju ili su tek predviđene buduće veze na podatke (hypertext) o njihovim fondovima ili njihove pretražnike. Takav je slučaj sa web-stranicama Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja u Zagrebu i Arheološkog muzeja u Zadru.

Muzejskim knjižnicama više pažnje je posvetio MDC na svojim web-stranicama u okviru projekta Umjetnine Hrvatske na Internetu. Projekt je pokrenut 1995. godine s idejom sustavnog i potpunog predstavljanja muzeja kao dijela hrvatske kulturne baštine³⁹. Zamišljen je kao vodič kroz muzeje, njihove zbirke i najreprezentativniju građu. Realizacija ovog projekta započela je 1996. godine i do sada je moguće na web-stranicama *www.mdc.hr* posjetiti Muzejski dokumentacijski centar kao i prvih 10 hrvatskih muzeja – Dvor Trakošćan, Muzej Slavonije u Osijeku, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu, Gradski muzej Karlovac, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu, Gradski muzej Varaždin, Gradski muzej Virovitica, Zavičajni muzej Našice, Tehnički muzej i Etnografski muzej u Zagrebu.

Stranice je moguće pregledavati odabirom jednog od tri ponuđena jezika (hrvatski, njemački i engleski jezik).

Projekt je u tijeku i predviđa se predstavljanje svih hrvatskih muzeja ili barem njihov najveći broj.

Svoje knjižnice predstavljali su oni muzeji koji ih, naravno, posjeduju. Tako su do sada svoju knjižnicu predstavili: MDC u Zagrebu, Muzej za umjetnost i obrt i Etnografski muzej u Zagrebu, Gradski muzej Varaždin, Gradski muzej Virovitica, Gradski muzej Karlovac, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu i Muzej Slavonije u Osijeku.

Predstavljanje muzejskih knjižnica na web-stranicama MDC-a za sada je jedini takav pokušaj u Hrvatskoj i uveliko pridonosi promidžbi pisane riječi i knjižnične građe kao predmeta hrvatske kulturne baštine.

Kako je to za sada učinjeno;

Knjižnica MDC-a u Zagrebu predstavljena je kao jedan od njegovih dokumentacijskih fondova. Uz tekstualni materijal o fondu, službama i uslugama za korisnike te slikovni materijal izgleda unutrašnjosti knjižničnog prostora, korisnicima globalne mreže ponuđen je i off-line pretražnik knjižnične zbirke, koji se redovno ažurira. Naime, knjižnica je automatizirana od 1993. godine, što znači da se permanentno kreira baza podataka o starom kao i o novopristiglom knjižničnom fondu. Za sada je to jedna od rijetkih knjižnica u Hrvatskoj čijem fondu se može pristupiti preko Interneta. Trenutno je pretražnikom moguće

pristupiti podacima prema naslovu, autoru, mjestu izdavanja, izdavaču i godini izdavanja. Predviđeno je postavljanje na mrežu i postojeće baze podataka o člancima i prilogima iz periodike te pretraživanje po predmetnim odrednicama.

Muzej Slavonije u Osijeku posjeduje vrlo bogatu i vrijednu staru knjižnicu koja je osnovana 1877. godine. Stoga je i knjižnici posvećeno više podstranica. Uvodna podstranica upoznaje nas s poviješću knjižnice, njezinim zbirkama te voditeljima knjižnice. Posebna podstranica posvećena je specijalnoj knjižnici Muzeja Slavonije, koja skuplja građu vezanu uz djelatnosti i stručne interese kustosa pojedinih

Rad u čitaonici MDC-a
snimila: Markita Franulić

muzejskih odjela. Za korisnike je možda još zanimljivija podstranica koja predstavlja Zavičajnu zbirku "Essekianu" svih osječkih tiskovina ili tiskovina o Osijeku. Ovdje je omogućen "link" na podstranice s tekstualnim i slikovnim priložima o odabranim publikacijama iz zbirke. Korisniku je tako omogućeno da putem Interneta vidi izgled, npr. rariteno "Satira" iz 1857. godine Matije Antuna Relkovića. Knjižnica Muzeja Slavonije posjeduje i poseban odjel hemeroteke koji sadržava zbirku novina, zbirku izrezaka, zbirku plakata, zbirku sitnog tiska i zbirku kalendara. Opisi ovih zbirki pristupačni su na posebnoj podstranici i također nude "linkove"/veze na detaljan prikaz pojedinih predmeta – kalendara ili starih novina. Pretražnik ove velike knjižnice nije postavljen jer knjižnica još uvijek nije započela automatizaciju.

Jedna od vrijednih zbirki Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu je knjižnična zbirka. Ova specijalna knjižnica jedna je od najstarijih knjižnica za umjetnost i umjetnički obrt u Europi. Na web-stranicama o Muzeju predstavljena je jednom podstranicom sa, za sada, tekstualnim općim podacima o nastanku, knjižničnim zbirka, veličini fonda i uslugama za korisnike. Knjižnica je automatizirana (program CROLIST) no još uvijek bez pretražnika na Internetu.

Knjižnica Etnografskog muzeja u Zagrebu osnovana je 1920. godine i sadržava 20.000 knjiga i časopisa. Na web-stranici predstavljena je slikovnim materijalom bogatih knjižničnih polica te kraćim tekstom iz povijesti njezina osnutka, prvim donacijama, sadržajem i tematikom knjižničkog fonda. Iako se spominje automatizirana obrada fonda, na web-stranici nije postavljen pretražnik baze podataka.

Gradski muzej Karlovac posjeduje knjižnicu sa oko 6000 naslova. Na web-stranici predstavljena je jednom podstranicom tekstualnim opisom fonda, navođenjem pojedinih naslova periodike i referalne zbirke te opisom uslužnih djelatnosti. Vrlo kratkim i samo informativnim podstranicama predstavljene su knjižnice Gradskog muzeja Varaždin i Gradskog muzeja Virovitica, koje još uvijek nemaju prikladne prostore za knjižnicu unutar muzeja.

Knjižnica Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu predstavljena je vrlo kratko, samo jednom rečenicom o veličini i sastavu knjižničkog fonda te dvjema fotografijama unutrašnjosti knjižničkog prostora.

Ujednačavanje podataka, mogućnost pretraživanja (barem off-line, a poslije i on-line) muzejskih knjižnica cilj je kome treba težiti kako bi njihova prezentacija bila prema svjetskim standardima i prema ukusu i potrebama suvremenih korisnika Interneta.

Godine 1995. MDC je na zamolbu IFLA-ine Sekcije za umjetničke knjižnice (Section of Art Libraries) skupio i

objedinio podatke o značajnijim hrvatskim muzejskim knjižnicama. Podaci su interpolirani u International Directory of Art Libraries. Ovaj Međunarodni adresar umjetničkih knjižnica na Internetu (<http://iberia.vassar.edu/ifla-idal>) jedan je od novijih projekata IFLA-ine Sekcije za umjetničke knjižnice i trenutno omogućava pristup podacima o 3000 knjižnica i knjižničnih odjela sa stručnim fondom iz područja umjetnosti, arhitekture i arheologije iz cijelog svijeta. Podaci o svakoj ustanovi sadržavaju adresu, telefonske i faks brojeve, radno vrijeme te popis stručnog osoblja. On također sadrži e-mail adrese pojedinih knjižničara kao i direktne "linkove"/veze na web-stranice matičnih ustanova. Adresar sadržava 112 muzejskih i 25 galerijskih svjetskih knjižnica. Među njima se nalaze i 23 hrvatske muzejske i galerijske knjižnice.

Ovaj Adresar je omogućio brzo i jednostavno premošćivanje prostornih udaljenosti te potpuniji pristup željenim podacima neophodnim za uspostavljanje stručne suradnje, međuknjižnične razmjene kao i razmjenu informacija između srodnih knjižnica.

III.3. Prijedlog nadopuna i preinaka Zakona o muzejskoj djelatnosti iz 1977. godine

Tijekom 1997. godine, na susretima knjižničkog osoblja zagrebačkih muzejskih knjižnica organiziranih i održanih u MDC-u⁴⁰, sročeni su Prijedlog nadopuna i preinaka Zakona o muzejskoj djelatnosti iz 1977. godine i predan Povjerenstvu za rad na Nacrtu zakona o muzejskoj djelatnosti. Prijedlog je temeljen na činjenici da Zakonom o muzejskoj djelatnosti iz 1977. godine nije evidentirao postojanje knjižnica (i čitaonica) u sastavu muzejskih ustanova (članak 16), niti je knjižnično osoblje tretirano kao stručno muzejsko osoblje (članak 37). Od Povjerenstva za rad na Nacrtu zakona o muzejskoj djelatnosti očekivalo se da prihvati prijedlog nadopuna i preinaka kako bi one bile pravodobno obuhvaćane novim Zakonom o muzejskoj djelatnosti jer: "3.1 Pravilan odnos matične organizacije prema specijalnoj knjižnici, uvjet je za djelotvornost bibliotečne i informacijske službe radi zadovoljavanja potreba članova organizacije za informacijama i primarnim dokumentima."⁴¹ Željela se naglasiti potreba da se novim muzejskim zakonom definira specifičnost muzejskih knjižnica s obzirom na njihov smještaj, knjižnično gradivo, način obrade i komunikacije s korisnicima u odnosu na ostale postojeće vrste knjižnica kao promicatelje kulturne baštine i neizostavnog faktora u obrazovanju i kulturnom napredovanju, te osigura minimum standarda za adekvatnu pohranu i čuvanje knjižničkog gradiva (prostor i oprema).

Prijedlog je iznio stav muzejskog knjižničkog osoblja da je zbog navedenih propusta u Zakonu iz 1977. godine onemogućeno stručno vrednovanje rada te napredovanje djelatnika koji

obavljaju stručne knjižnične poslove u knjižnicama hrvatskih muzeja i galerija.

Istaknuto je da bi se sve odredbe u poglavlju V. Stručni muzejski radnici Zakona o muzejskoj djelatnosti trebale u potpunosti odnositi i na knjižnično osoblje kao stručno osoblje muzejske ustanove. Jer "7. U specijalnoj knjižnici rade stručno osposobljeni radnici koji sudjeluju u razvojnom procesu poduzeća te imaju odgovarajuću stručnu kvalifikaciju."⁴²

Predloženo je da se članak 37. muzejskog zakona iz 1977., između inih muzejskih stručnih zvanja, nadopuni i knjižničnim zvanjima (knjižničar, viši knjižničar, bibliotekar), a u vezi s tim i omogućiti i prizna napredovanja knjižničnih djelatnika u viša zvanja (viši bibliotekar, bibliotekarski savjetnik) prema odredbama i uvjetima koje se odnose i za ostale muzejske djelatnike pri stjecanju viših zvanja (viši kustos, muzejski savjetnik).

Na kraju je istaknuto da bi Zakonom definiranje knjižničnih djelatnika kao stručnoga muzejskog osoblja rezultiralo boljom motivacijom za zapošljavanje stručnoga knjižničnog osoblja u knjižnicama muzejskih ustanova, kvalitetnijim stručnim radom pri obradi i prezentaciji knjižničnih zbirki muzejskih ustanova, sudjelovanjem knjižničnih djelatnika u stručnom i znanstvenom radu te doprinosu promidžbi kako muzejske ustanove tako i hrvatske kulture uopće.

III.4. Komisija za muzejske i galerijske knjižnice

U ime stručnoga knjižničarskog osoblja knjižnica muzeja i galerija u Hrvatskoj, 8. rujna 1998. godine predan je Hrvatskom knjižničarskom društvu na razmatranje prijedlog o osnivanju Komisije za muzejske i galerijske knjižnice pri Sekciji za specijalne knjižnice Hrvatskog knjižničarskog društva (HKD). Prijedlog je prihvaćen na 31. Skupštini HKD-a koja se je održala u Zadru od 7. do 10. listopada 1998. godine.

Ova inicijativa također je rezultat stručnih susreta knjižničnog osoblja zagrebačkih muzejskih ustanova održanih tijekom 1997. godine u MDC-u, a izražava želju i potrebu svih knjižničnih djelatnika hrvatskih muzeja i galerija.

Razlozi za osnivanje ove Komisije (koja je trebala biti osnovana puno ranije s obzirom na kontinuiranu dugogodišnju prisutnost muzejskih knjižnica u kulturnom životu Hrvatske, njihovim vrijednim zbirkama i svevrsnim doprinosima kako promicanju knjižničarstva tako i muzeologije) bili su u mnogobrojnim uočenim problemima koji neminovno utječu na kvalitetu i profesionalnost rada muzejskih knjižnica. Neki od njih su nedovoljan broj stručnoga knjižničarskog osoblja, nedostatak stručne literature iz područja specijalnog muzejskog knjižničarstva, neustanovljena međumuzejska knjižnična posudba, nepostojanje profesionalnog strukovnog udruženja,

nedovoljna informiranost o svjetskim suvremenim kretanjima u muzejskom knjižničarstvu i mnogi drugi.

Osnivanjem Komisije za muzejske i galerijske knjižnice stvorit će se početna osnova za organizirana stručna okupljanja, sastanke i profesionalnu potporu kojima će se aktualizirati i postupno rješavati svi problemi vezani uz suvremeno muzejsko knjižničarstvo.

Ovim tematskim brojem "Informatice Museologica", MDC je pozvao knjižnične djelatnike hrvatskih i inozemnih muzejskih i galerijskih knjižnica da svojim stručnim tekstovima o povijesti, djelatnostima i zbirkama svojih knjižnica aktualiziraju problematiku muzejskog knjižničarstva, skrenu pozornost šire stručne javnosti na značaj i vrijednost često skrivenog i nedovoljno poznatog knjižničnoga kulturnog blaga pohranjenog u muzejima i galerijama.

Bilješke:

1. Bierbaum, Esther Green. *Museum librarianship: a guide to the provision and management of information services*. Jefferson: McGarland & Company, 1994.
2. Bauer, Antun. *Povezanost muzeja, arhiva, biblioteka*. Rukopis, 1981.
3. Bauer, Antun. *Bibliotekarstvo u muzeološkoj problematiki: prilog problemima postdiplomskog studija muzeologije*. Rukopis, 1990.
4. Malbaša, Marija. *Muzeji, biblioteke i arhivi u Slavoniji i njihova povezanost*. // *Muzeologija*, 19 (1975.), str. 101-102.
5. *Hrvatski standard za specijalne knjižnice*. // *Glasnik Ministarstva kulture i prosvjete Republike Hrvatske*, br. 15, Zagreb, 15. lipnja 1993., str. 12.
6. Šešo, Zvonko. *Pedagoška knjižnica Davorin Trstenjak: (historijat, sadašnje stanje, perspektive)*. Zagreb, 1978., magistarski rad.
7. Markić-Cučuković, Ljerka. *Muzej i njegova biblioteka*. // *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, vol. 17, br. 2 (1968.), str. 18.
8. Feldaman, Cary-Ann. *Museum library services*. // *The role of the library in a museum*. / ed. Rhoda S. Ratner. Washington: Smithsonian Institution, 1980., str. 8-12.
9. Malbaša, M. *Problemi muzejskih biblioteka*. // *Glasnik slavonskih muzeja*, 4 (1967.), str. 8.
10. Vesna Firingier-Burić. *Muzeološka koncepcija i struktura knjižnice Muzeja Slavonije u Osijeku*: magistarski rad. Zagreb, 1980., str. 306.
11. Mesić, Đurđa. *Spomen park Kumrovec: memorijalna biblioteka – informacijski centar o likovnosti ili događaju*. (magistarski rad) Zagreb, 1979.
12. Lipovac, Marija. *Specifičnosti informacione dokumentacione službe u okviru stručne knjižnice Psihijatrijske bolnice Vrapče*: (magistarski rad) Zagreb, 1978., str. 107.
13. Dobrić, Bruno. *Stancoviciana: spomenička biblioteka*. Rovinj: Zavicajni muzej, 1995.
14. O inkunabuli iz 1480. godine identificiranoj u knjižnici Dijecezanskog muzeja u Zagrebu vidjeti tekst: Bošnjak, Mladen. *Jedna kod nas nepoznata inkunabula*. // *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 20, 4 (1971.), str. 29-30.
15. *Katalog uz izložbu: "Ex Libris u biblioteci Arheološkog muzeja u Splitu" (1993.) jedan je od pisanih dokumenata o aktivnoj ulozi muzejskih knjižnica i u izložbenim aktivnostima muzeja*.
16. Vidi isto kao bilj. br. 4., str. 102.
17. Bauer, Antun. *Biblioteka rukopisa u muzejima i galerijama*. (Rukopis, 1984.).
18. Godišnja izvješća o radu muzejskih ustanova često su i publicirana u časopisima kao: "Izvješća zagrebačkih muzeja" (izdanje MDC-a), "Glasnik slavonskih muzeja" (glasilo muzeja i galerija Slavonije i Baranje), "Muzejski vjesnik" (glasilo muzeja sjeverozapadne Hrvatske), "MG" (glasilo muzealca Istre).
19. Root, Nina J. *Role of the museum library*. // *The role of the library in a museum*. / ed. Rhoda S. Ratner. Washington: Smithsonian Institution, 1980., str. 4-7.
20. Stilić, M. *Naši muzeji i rad knjižničara u njima*. // *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, vol. 11, br. 4 (1962.), str. 110-111.
21. Bolton, Bruce D. *The museum librarian*. // *The role of the library in a museum*. / ed. Rhoda S. Ratner. Washington: Smithsonian Institution, 1980. Str. 13-18.

22. Clair, Guy St. The One-Person Library: an essay on Essentials. // *Special libraries*, 67, 5/6 (1976.), str. 233-238.
23. Vidi isto, str. 237.
24. Anzulović, Neda. Postanak i razvoj biblioteke Arheološkog muzeja u Splitu. // *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*. 78 (1985.), str. 151-209.
25. Rezultati ankete i analiza sakupljenih podataka objavljeni u tekstu: Heim, Mira. Stanje muzejsko-galerijskih knjižnica u SR Hrvatskoj. / *Informatica Museologica*, 1/2 (1983.), str. 12-15.
26. Analiza upitnika objavljena u cijelosti u tekstu: Radovanlija Mileusnić, Snježana. Stanje hrvatskih muzejsko-galerijskih knjižnica u 1996. godini – analiza upitnika. / *Informatica Museologica*, 27, 1/2 (1996.), str. 92-95.
27. Bierbaum, Esther Green. The Museum Library Revised. // *Special libraries*, 75, 2 (1984.), str. 102-113; Bierbaum, Esther Green. Museum Libraries: the more things change. // *Special libraries*, 87, 2 (1996.), str. 74-87.
28. Plan muzeološke klasifikacije. // *Muzeologija*, 13 (1972.).
29. Muzeološka klasifikacijska shema objavljena je dvojezično (francuski i engleski jezik) u posebnom dodatku časopisa ICOM NEWS uz godišnju bibliografiju International Museum Bibliography za 1967. godinu, Prag, Muzeološki kabinet, 1969.
30. Heim Mira. Uvod. // *Muzeologija*, 13 (1972.), str. 2-6.
31. Radovanlija, Snježana. Izrada i primjena predmetnoga kazala ICOM-ove muzeološke klasifikacije. // *Bulletin o informatizaciji muzejske djelatnosti Hrvatske*. 6, 1/2 (1995.).
32. ICOMOS-ICOM Cultur heritage thesaurus. Paris: ICOMOS-ICOM, 1986.
33. ISO 2788: Documentation – guidelines for the establishment and development of monolingual thesauri. 2nd ed. 1986-11-15.
34. Detaljnije u tekstu: Radovanlija Mileusnić, Snježana. Art & Architecture Thesaurus i projekt višejezičnog tezaurusa. // *Bilten o informatizaciji muzejske djelatnosti*, 8, 1/2 (1997.), str. 1-8. Informacije dostupne i na web-stranici: www.ahip.getty.edu.
35. Neki od njih su: Roca-Borš, Višnja. Klasifikacijski sustavi – jezici za pretraživanje informacija. // *Bulletin o informatizaciji muzejske djelatnosti SR Hrvatske*, 1 (1990.), str. 14-17; Blažević, Dorica. Primjena Međunarodnog standardnog bibliografskog opisa. // *Bulletin o informatizaciji muzejske djelatnosti SR Hrvatske*, 1 (1990.), str. 18-21; Skender, Dubravka. Pravci razvoja informatizacije bibliotečne djelatnosti s Nacionalnom i sveučilišnom bibliotekom kao njenim središtem. // *Bulletin o informatizaciji muzejske djelatnosti Hrvatske*, 4 (1990.), str. 27-31; Radovanlija, Snježana. Svjetske baze podataka pohranjene na CD-ROM-ovima i njihova obrazovna namjena. // *Bulletin o informatizaciji muzejske djelatnosti Hrvatske*, 5, 1/2 (1994.), str. 34-35.
36. Za područje muzejskoga knjižničarstva posebno su bila zanimljiva predavanja Zorana Osreckog o umjetnoj inteligenciji (12. veljače 1992.) i CD ROM-u kao nositelju informacija (31. ožujka 1994.), Mikice Maštrović i Mirne Willer o problemima standardizacije i korištenju UNIMARC standarda (25. ožujka 1993.).
37. Neke od njih su: Arheološki muzej, Zadar (www.donat.com/arh), Etnografski muzej, Zagreb (public.srce.hr/muzej_etno), Gradski muzej Vinkovci (cibalia.gkvk.hr), Hrvatski povijesni muzej, Zagreb (jagor.srce.hr/hpm), Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb (www.hpm.hr), Moderna galerija, Rijeka (www.mgr.hr), Muzej grada Rijeke (www.tarsa.hr/muzej), Muzej grada Šibenika (public.srce.hr/muzej_sibenik), Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb (www.artplus.hr/muo), Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb (www.mdc.hr), Muzejsko-galerijski centar, Zagreb (pubwww.srce.hr/zuh/mgc), Pomorski i povijesni muzej Hrvatskoga Primorja, Rijeka (www.multilink.hr/ppmuzej), Prirodoslovni muzej, Rijeka (www.multilink.hr/prirodosl_muzej), Strossmayerova galerija starih majstora HAZU, Zagreb (mahazu.hazu.hr).
38. Pojedine muzejske ustanove odlučile su se i za izradu elektroničkih publikacija omogućivši svojim korisnicima uvid u cjelovit tekstualni i slikovni materijal publikacija. Među prvima bio je katalog izrađen uz izložbu "Sveti trag – 900. godina umjetnosti zagrebačke nadbiskupije, 1094. – 1994." održanu u Muzeju Mimara u Zagrebu (rujan 1994. – veljača 1995.). Na web-adresi jagor.srce.hr/hpm moguće je iščitati elektronički katalog Hrvatskoga povijesnog muzeja u Zagrebu uz veliku prigodnu izložbu "Museum 1846. – 1996." održanu u povodu 150. godišnjice osnutka Narodnog muzeja u Zagrebu. Izložbu "Riječke fontane i perila", elektroničkim katalogom popratio je Muzej grada Rijeke i može se pogledati na web-adresi www.tarsa.hr/muzej. Pomorski i povijesni muzej Hrvatskoga Primorja iz Rijeke predstavio je na Internetu (www.multilink.hr/ppmuzej) virtualnu izložbu i popratni katalog "Ecce Homo" (ožujak – travanj 1997.).
39. Detaljnije o projektu: Dražin-Tribuljak, Lada. O projektu "Muzeji Hrvatske na Internetu". / *Informatica Museologica*, 27, 3/4 (1996.), str. 64-66.; Franulić, Markita. Umjetnine Hrvatske na Internetu. / *Informatica Museologica*, 27, 3/4 (1996.), str. 83.
40. Zapisnici sastanaka knjižničnog osoblja zagrebačkih muzeja i galerija održanih 8. travnja i 13. svibnja 1997. te 24. travnja i 5. svibnja 1997. godine u MDC-u, čuvaju se u arhivi MDC-a.
41. Vidi isto kao bilj. br. 5., str. 12-14.
42. Vidi isto, str. 13.

Summary:

The basic principles of modern museum library practice with a special reference to the activities of the MDC

In the field of museology in Croatia, the thesis concerning the need and necessity of having museum libraries was supported by Dr Antun Bauer, who stressed that a specialised library and literature form the basis of the professional and scientific treatment of museum holdings.

The basic features of all libraries are: the collection and storage of holdings, their physical and information-based organisation, their keeping and conservation, information and reference services, as well as the circulation of holdings. The listed activities also apply to special libraries, namely those in museums and galleries.

Almost every museum has a certain number of books that can serve as the basis for establishing a library. The elaboration of a plan is the basic task of a library, regardless of whether the museum is without books or whether they are scattered on curators' bookshelves.

Additions to the holdings are made through continuous exchange, purchase, donations, the acquisition of complete libraries from prominent scholars.

Another significant asset in museum libraries are unpublished works – manuscripts, seminar papers, expert studies, exhibition documentation etc. Museum libraries frequently contain archive material, collections of newspaper and periodical clippings etc.

Without an organised library, the curators buy books and magazines that pile up in inadequate storage facilities, where they are frequently forgotten.

The museum librarian systematically collects and catalogues the holdings, making them accessible to members of the public as well.

With good organisation, the library can function as a central spot for various information activities of the museum, as well as the museum information and documentation centre.

During 1981 the Museum Documentation Centre in Zagreb, the central information and documentation institution for museums and galleries in Croatia, carried out a survey of the state of museum and gallery libraries in Croatia. 95 out of 120 museum institutions took part in the survey, and 70 of them responded that they had a properly organised library.

In 1996 we repeated the survey. A questionnaire was sent to 145 addresses, and 69 museums responded. A total of 60 museums responded that they have active libraries, which shows a drop in the

number of museum libraries. The city of Zagreb has 32 museums, but seven of them do not have a library.

Out of the total number of surveyed institutions, 43.8% of museum libraries offer their services to staff of their institution as well as to non-staff users.

In its publication "The Bulletin on the Computerisation of Museum Activities" that surveys experience from abroad, the MDC has joined into the automation of museum collections, the standardised documentation and search of databases, accessible for use in printed and electronic form. The library of the MDC, as the central museological library regularly publishes thematic bibliographies in its periodicals "Informatica Museologica" and "Muzeologija", and since 1994 it has also published the annotated bibliography "Additions to MDC's Library".

A growing number of Croatian museums have their addresses on the Internet. MDC's library is also presented on the World Wide Web.

At the moment it is one of the rare libraries in Croatia whose holdings can be accessed through the Internet. The search function allows access to data concerning the title, author, publisher, and place and year of publication.

Within the Chapter for Special Libraries of the Croatian Librarians' Association the Commission for Museum and Gallery Libraries has been formed, and it is to be expected that the formation of the Commission will serve as the basis for organised professional meetings with the aim of modernising museum libraries.

The very fact that the periodical "Informatica Museologica" has devoted a thematic issue to museum libraries is proof of the extent to which the Museum Documentation Centre is devoted to the problems of museum and gallery libraries in Croatia.

SKRIVENE MOGUĆNOSTI MUZEJSKE KNJIŽNICE

Josephine Andersen

Južnoafrička nacionalna galerija

Cape Town

U muzeju ništa ne upućuje na to da ima izvrsnu knjižnicu", napisao je skolarac nakon školskoga posjeta Južnoafričkoj nacionalnoj galeriji 1994. Stoji činjenica da se, zbog više razloga, o muzejskim knjižnicama malo zna.

Muzejske su knjižnice često skrivene od pogleda javnosti, a muzejsko ih osoblje tradicionalno smatra svojim područjem. Muzejske se knjižnice uzimaju zdravo za gotovo, a općenito prve trpe smanjenje muzejskih izdataka.

Štoviše, kad vlade smanjuju potrošnju, knjižnice su im "najlakša žrtva". (Clayton)

Primjer

Uzet ćemo primjer knjižnice Muzeja znanosti i industrije u Chicagu. Muzej je otvoren 1933. a knjižnica je u to doba bila smještena u privremenom prostoru. Premda je utemeljitelju muzeja Juliusu Rosenwaldu bilo posebno stalo do knjižnice, novi je ravnatelj 1940. otpustio nekoliko kustosa i knjižničara. Knjižnica je bila zatvorena posjetiteljima osim uz najavu, a potpuno je zatvorena neko vrijeme tijekom 1955. kad je težište prebačeno s pružanja usluga javnosti isključivo na potporu osoblju. Godine 1960. više nije bila aktivna knjižnica. Stagnirala je i bila je nedostatno iskorištena.

Dolaskom novog i prosvječenijeg ravnatelja 1972. godine knjižnica je proširena i obnovljena tako da je postala središtem znanosti i naobrazbe otvorenim za sve.

Godine 1981. Zaklada Kresge darovala je novac tako da je knjižnica dobila prednost na popisu traženja sponzora. Knjižnica je postala sastavnim dijelom muzejskog pedagoškog odjela i djelatno se uključila u izradbu programa, što je bila golema promjena u odnosu na razdoblje između 1940. i 1970. (Hayden) Ovaj primjer pokazuje nekoliko čimbenika važnih za opstanak. Muzej mora biti otvoreniji što većem broju posjetitelja, mora naći privatne sponzore i djelatno se uključiti u javne programe. Neke su muzejske knjižnice zatvorene, primjerice u slučaju Bostonskoga muzeja prirodnih znanosti (Coolidge), koji je u određenom trenutku prodao svoju knjižnicu da bi prikupio novac, a možemo navesti i primjer Muzeja Solomona R. Guggenheima u New Yorku, koji je nedavno zatvorio svoju knjižnicu i otpustio sve knjižnično osoblje.